

De rol van de vrouwenopvang bij het plegeraanbod

Visiedocument landelijk netwerk vrouwenopvang Valente

Dit document deelt de visie op het plegeraanbod bij huiselijk geweld van het Landelijk Netwerk Vrouwenopvang, de lidinstellingen van Valente. Omwille van de leesbaarheid wordt in dit stuk gesproken van plegers, hoewel deze term de lading onvoldoende dekt. De ervaring leert dat de realiteit (en effectieve hulp) complexer is dan het denken in termen van plegerschap en slachtofferschap. De Vrouwenopvang werkt vanuit meerzijdige partijdigheid met expliciete aandacht voor rollen van plegers en slachtoffers, wetende dat deze rollen soms door elkaar heen kunnen lopen en kunnen wisselen. Betrokkenen van huiselijk geweld zijn meer dan slechts pleger of slachtoffer en lidinstellingen benadrukken het belang van nuance hierin. Ook kan de lezer opmerken dat in dit stuk wordt gesproken van pleger hulp en plegeraanbod. Ons inziens passen deze termen beter binnen het vrijwillig kader van de veel gehoorde term plegeraanpak waarin (ex-) plegers zich vaak ook niet herkennen. **Gedragsverandering faciliteren en veiligheid garanderen.**

Het incorporeren van plegerhulp is een essentieel onderdeel van het tegengaan, terugdringen en voorkomen van huiselijk geweld. Hieraan ten grondslag ligt de overtuiging dat plegers van huiselijk geweld *kunnen* veranderen. Plegers kunnen veranderen wanneer ze gemotiveerd zijn om te veranderen en door verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag. Het is noodzakelijk dat ze erkennen welke schade ze een ander hebben toegegaan, maar ook dat ze inzien hoe hun eigen slachtofferschap, trauma's en/of achtergrond invloed hebben. De positie die de Vrouwenopvang inneemt ten aanzien van plegerhulp is waardevol, door decennialange expertise op het gebied van huiselijk geweld. De overtuiging ten aanzien van gedragsverandering gaat gepaard met een kritische houding, om te kunnen onderscheiden voor welke gezinssystemen plegerhulp vanuit de Vrouwenopvang *niet* geschikt is. De veiligheid van cliënten staat namelijk altijd voorop en het plegen van geweld wordt te allen tijde geproblematiseerd en genormeerd.

Ketenbrede verantwoordelijkheid voor plegers

Leden van het Landelijk Netwerk Vrouwenopvang zorgen voor veilige opvang en hulp bij herstel aan slachtoffers van huiselijk geweld. Het duurzaam doorbreken van geweldspatronen is hier onderdeel van. In toenemende mate werken we daarom systeemgericht, preventief, traumasensitief en gendersensitief. De keten heeft een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het duurzaam doorbreken van de geweldscyclus, het voorkomen van revictimisatie en het herstel gericht op de toekomst. Impliciet hieraan is het voorkomen van herhaald plegerschap, maar tot nu toe is dit onderdeel onvoldoende expliciet benoemd.

Omwenteling naar systeemgericht werken

Aandacht voor de pleger is een noodzakelijk en logisch gevolg binnen de omwenteling naar een systeemgerichte benadering die de afgelopen decennia plaatsvindt. Vanuit een systeemgerichte benadering vindt een geweldsdynamiek plaats tussen personen die samen een systeem vormen. Ondersteuning aan alle leden van het systeem draagt sterker bij aan het doorbreken van deze geweldspatronen, ten opzichte van een individuele benadering. Daarmee is er aandacht voor *alle* factoren die bijdragen aan het ontstaan en voortduren van huiselijk geweld, zowel op individueel, omgevings- als maatschappelijk niveau. Plegers leren hoe factoren als trauma, hechting en gendernormen bij hebben gedragen aan patronen van huiselijk geweld, waardoor ze verantwoordelijkheid kunnen nemen voor een toekomst zonder geweld. Plegerhulp vanuit de Vrouwenopvang kan verschillende vormen aannemen, passend bij de geweldsvorm, contextuele factoren en voortbouwend op bestaande verantwoorde methodieken.

De gevolgen van preventie

Willen we daadwerkelijk preventief te werk gaan, dan is oog voor de persoon achter de pleger een vereiste. Door plegers eerder te benaderen en meerzijdig partijdig te handelen, staan plegers vaak meer open voor hulp en dragen zij sneller bij aan het duurzaam doorbreken van patronen van huiselijk geweld. Op korte termijn kunnen we daardoor escalatie, opvang en ontwrichting voorkomen, waardoor slachtoffers en kinderen thuis kunnen blijven wonen. Laagdrempelige plegerhulp vanuit de Vrouwenopvang is daarmee preventief, waarmee de druk op de voordeur bij de Vrouwenopvang wordt verlaagd en wachtlijsten bij ketenpartners worden verkort. Op lange termijn draagt het bij aan het voorkomen van herhaling van huiselijk geweld en nieuwe toekomstige slachtoffers. Dit geldt zowel voor nieuwe als bestaande intieme relaties, waarbij plegers worden aangesproken op hun rol als (ex-)partner. Dit geldt eveneens voor ouder-kind relaties, waarbij plegers worden aangesproken op, en aangezet tot verantwoord ouderschap. Door hulp te bieden aan de pleger worden de schadelijke gevolgen van huiselijk geweld ingeperkt. Hiermee neemt de kans op intergenerationele overdracht van huiselijk geweld af.

Zelfreflectie en verdieping

De Vrouwenopvang heeft een open blik bij het door ontwikkelen van een plegeraanbod. De doorontwikkeling vereist namelijk een omslag in denkwijze en benadering. Dit houdt in dat professionals zich bewust worden van mogelijke blinde vlekken, eigen opvattingen en vooroordelen ten aanzien van plegers. Onderdeel daarvan is het bewustzijn van de historische context, waarbij de Vrouwenopvang van oudsher altijd gericht is geweest op vrouwen als slachtoffers. Deze focus is in de loop der jaren verbreed, waardoor hulp aan het kind vanzelfsprekend is geworden. Op vergelijkbare wijze worden plegers in toenemende mate onderdeel van deze focus. Daarbij wordt de grote diversiteit onder plegers erkend. Een te nauwe definitie van plegers zorgt enerzijds voor een stereotypering van plegers, anderzijds zorgt het ervoor dat bepaalde plegers (die niet aan het stereotype beeld voldoen) buiten beeld blijven. Plegers variëren namelijk niet alleen in geweldsvorm, gezinsprofiel en de mate waarin ze klaar zijn om te veranderen, ook denken we niet meer alleen aan mannen als plegers. Dit impliceert echter geen genderneutraliteit; gendersensitief werken blijft een speerpunt voor de Vrouwenopvang. Bij een gender sensitieve benadering van huiselijk geweld wordt rekening gehouden met de verschillen in sociaal-culturele rollen, verwachtingen en afhankelijkheden (ten aanzien) van mannen en vrouwen. De omslag in denk- en handelwijze kunnen we realiseren door blijvend verdieping te bieden aan professionals, zowel intern als extern.

Bestaande initiatieven om uit te breiden

De praktijk kent al verschillende voorbeelden waarbij deze omslag gaande is. Zo vervult de Vrouwenopvang – als specialist op het gebied van huiselijk geweld – een consulterende functie, bijvoorbeeld aan lokale (wijk)teams. De Vrouwenopvang kan bovendien een belangrijke rol spelen in het agenderen van het plegeraanbod bij andere instanties. Er zitten namelijk grenzen aan onze functies en taken, waardoor het niet altijd mogelijk of veilig is om plegerhulp aan te bieden vanuit de Vrouwenopvang. Er bestaan initiatieven waarbij de Vrouwenopvang kennis maakt en kennis deelt met ketenpartners om samenwerkingsverbanden op te bouwen en verder uit te diepen. Ook ontvangen professionals bijscholing, waaronder in motiverende gespreksvoering en kennis over de variatie in plegers. Verder biedt de Vrouwenopvang systeemgerichte begeleiding aan koppels, ouders en kinderen, zowel ambulante als in de opvang. Op deze manier onderzoeken de gezinsleden samen met hulpverleners in systeemgesprekken de geweldspatronen en hoe deze te doorbreken. Bovendien worden er time-out woningen aangeboden aan plegers, wanneer de spanningen dreigen op te lopen of wanneer er sprake is van een Tijdelijk Huisverbod. Daarnaast worden er

praatgroepen, lotgenotencontactgroepen en workshops georganiseerd voor plegers. De ervaringsdeskundigheid van voormalige plegers wordt ingezet in het contact met plegers, slachtoffers en hulpverleners. De grote mate van herkenning tussen plegers en ervaringsdeskundigen, zorgt eerder voor een vertrouwensband waardoor advies makkelijker wordt aangenomen. Tot slot leren hulpverleners veel van ervaringsdeskundige ex-plegers, of het nu gaat om betere omgang met plegers of het inzichtelijk maken van manipulatie.

Aandacht voor uitdagingen

Deze bestaande initiatieven zijn hard nodig en dienen breder te worden toegepast. Er valt namelijk nog veel winst te behalen in de aanpak van huiselijk geweld in het algemeen en plegers in het bijzonder, zowel in de Vrouwenopvang als bij samenwerkingspartners. De doorontwikkeling gaat gepaard met een aantal uitdagingen: 1) de veiligheid van cliënten garanderen, 2) voorkomen dat partners gesprekken het slachtoffer onder druk zetten, 3) vroegtijdig hulp organiseren voor plegers, 4) plegers motiveren om hulp aan te nemen, 5) de invulling van de plegerhulp bij intieme terreur, en 6) de informatievoorziening aan plegers. Als samenleving en als keten verwachten we van plegers dat ze veranderen, maar te vaak leggen we niet uit hoe dit kan en waar ze terecht kunnen. Laagdrempelige en passende plegerhulp (en nazorg) ontbreekt namelijk op veel plekken in Nederland. Een uitdaging in het bijzonder is wanneer er geen VOG wordt verleend aan ervaringsdeskundige ex-plegers. Het gevolg is dat gemotiveerde, waardevolle ervaringsdeskundigen ander werk moeten zoeken en uit het veld verdwijnen.

Regionaal maatwerk en landelijke kwaliteit

Per organisatie blijft er voldoende ruimte om het plegeraanbod in te vullen passend bij de lokale en regionale context. De invulling van het aanbod wordt onder meer bepaald door de behoeften en eisen van cliënten, samenwerkingspartners, gemeenten en de specialisten van de afzonderlijke vrouwenopvang-organisaties. Tegelijkertijd hebben alle betrokkenen van huiselijk geweld, waar ze zich ook in Nederland bevinden, recht op kwalitatief goede hulpverlening. Het is daarom van belang dat bestaande effectieve pilots en projecten onderdeel worden van het structurele aanbod van plegerhulp. Het keurmerk 'veiligheid in de opvang' helpt om te zorgen dat dergelijke initiatieven voldoen aan basisnormen van kwaliteit en veiligheid. Zo bouwen we een toekomstbestendige visie en aanpak met betrekking tot plegerhulp vanuit de Vrouwenopvang. Dat is noodzakelijk, want zo lang er ketenbreed onvoldoende zorg is voor plegers zullen slachtoffers en kinderen blijven vluchten voor geweld.

Aanbevelingen

- Momenteel bestaat er een hiaat in het plegeraanbod, ontwikkel daarom voldoende laagdrempelige, specialistische hulp. Een pleger kan terecht bij: de GGZ (waar vaak wachtlijsten zijn); forensische zorg (wat gedwongen en niet vroegtijdig is); of burgerinitiatieven (waarvan het aanbod te schaars is).
- De Vrouwenopvang kan met haar expertise op het gebied van huiselijk geweld een belangrijke rol spelen in het plegeraanbod. Lidinstellingen beoordelen regionaal of ze als kartrekker of als verbinder aan de slag gaan.
- De lidinstellingen van Valente inventariseren het huidige plegeraanbod, obstakels en werkzame elementen. Instellingen delen op deze wijze kennis en ervaringen om tot een passend plegeraanbod te komen.
- Zet in op bijscholing van hulpverleners in het kader van plegerhulp, traumasensitiviteit, gendersensitiviteit, motiverende gespreksvoering en meerzijdige partijdigheid.

- Investeer in ervaringsdeskundige ex-plegers, ten gunste van plegers, slachtoffers en hulpverleners.
- Plan bijeenkomsten met ketenpartners en bundel de krachten om een afgestemd plegeraanbod te realiseren.
- Verken de opties voor plegerhulp samen met de Maatschappelijke Opvang, in geval van Tijdelijk Huisverbod of time-out.
- Bij het uitrollen van plegerhulp zijn onderstaande bronnen onmisbaar. In dit visiedocument is slechts beknopt gerefereerd naar bepaalde concepten, terwijl onderstaande bronnen verdieping en handvatten bieden:
 - Van Arum, S., Mobach, C., & Stolzenbach, R. (2021). Focus op 'de pleger' – deel van het geheel: Bouwstenen plegeraanbod vrijwillig kader huiselijk geweld en kindermishandeling voor (centrum)gemeenten en GHNT-regio's. Den Haag: VNG.
 - Lubbers, S., Deelen, K., Velu, J., Van Oostenbrugge, L. & Van Gool, I. (2020). Normenkader 'Veiligheid in de Vrouwenopvang': Een veilige toekomst voor mannen, vrouwen en kinderen. Utrecht: Q-Consultzorg.
 - Zorgarrangement intieme terreur (publicatie in afwachting).

Dit visiedocument is geschreven door Roisin Downes, in opdracht van het landelijk netwerk vrouwenopvang. Dit stuk is mede tot stand gekomen dankzij input van René Haring (Agressie, en daarna?), Erik de Kleijn (Sterk Huis), Rianne Scherpenisse (NEOS), Essa Reijmers (Valente), Floor Heering (redactie) en leden van de werkgroep Systemisch en Integraal Werken van Valente. De volgende bronnen zijn tevens van belang geweest voor het schrijven van dit stuk:

- Dijkstra, S. (2011). Begeleide terugkeer na partnergeweld en de betekenis van tijd. *Systeemtheoretisch Bulletin* 2, 2011, 157-173.
- Steketee, M., Tierolf, B., Lünemann, K., & Lünemann, M. (2020). *Kwestie van lange adem: Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen?* Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Tierolf, B., Lünemann, K., & Steketee, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4.* Utrecht: Verwey-Jonker instituut.
- Van Dam, A., Van Tilburg, C., Steenkist, P., & Buisman, M. (2009). *Niet meer door het lint: Handleiding.* Bohn Stafleu van Loghum.

